

## Dzieje pomnika Stefana Łaszewskiego w Toruniu

*Barbara Maria Gawęcka  
Wydział Sztuk Pięknych  
UMK Toruń*

Dnia 20 marca 1924 r. w Warszawie zmarł Stefan Łaszewski, adwokat, prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego, a także pierwszy wojewoda pomorski Drugiej Rzeczypospolitej<sup>1</sup>. Nabożeń-

---

<sup>1</sup> Stefan Łaszewski (1862–1924) studiował prawo we Wrocławiu, Berlinie, Lipsku, gdzie w 1886 r. uzyskał doktorat obojga praw: cywilnego i kanonicznego. Był aktywnym członkiem wielu towarzystw polskich. W latach 1899–1919 piastował funkcję dyrektora Banku Ludowego, był członkiem dyrekcji, a następnie prezesem Towarzystwa Pomocy Naukowej Prus Królewskich, należał także do Towarzystwa Ludowego, Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Towarzystwa Przyjaciół Kaszub, Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Był członkiem i wiceprezesem Dozoru Kościelnego w Grudziądzu, prezesem Zarządu i członkiem honorowym Towarzystwa Przemysłowców Polskich. Współpracował z Towarzystwem Kupieckim i Towarzystwem Śpiewaczym „Lutnia”. W 1912 r. został wybrany na posła do parlamentu Rzeszy Niemieckiej z powiatów kaszubskich. Poświęcił się całkowicie sprawie narodowej i obronie praw ludności terenów nadmorskich. Mandat poselski piastował do końca I wojny światowej i jako poseł wszedł w 1919 r. do Sejmu Ustawodawczego w Warszawie. W 1916 r. został członkiem prokoalicyjnego Komitetu Międzypartyjnego. Jako komisarz Pomorza kierował ruchem wolnościowym na tym terenie, a jako delegat Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej prowadził pertraktacje z władzami niemieckimi w Toruniu, Gdańsku, Berlinie w kwestii wprowadzania w życie postanowień traktatu wersalskiego. Dnia 17 X 1919 r. został mianowany wojewodą pomorskim, a w styczniu 1920 r. komisarzem państwowym, ze strony polskiej, do spraw przekazania i przejęcia administracji dla obszaru przyszłego województwa pomorskiego. Dnia 2 VII 1920 r., w wyniku nacisku Narodowej Partii Robotniczej, Ministerstwo mianowało wojewodą po-

stwo żałobne oraz pogrzeb odbyły się 27 marca w Pelplinie<sup>2</sup>. 10 listopada 1924 r. Stanisław Wachowiak, w Okólniku nr 520<sup>3</sup>, pisał: „uwzględnić sobie tedy jako Wojewoda Pomorski za przedni obowiązek wystąpić z inicjatywą uświęcenia pamięci pierwszego Wojewody Pomorskiego w wolnej Polsce śp. Dra Stefana Łaszewskiego. Projektuję pomnik na Jego grobie w Pelplinie i wmurowanie skromnej brązowej tablicy na gmachu Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu. [...] Byłoby zdaniem mojem rzeczą ani niegodną, ani nie wskazaną, aby odzywać się do ofiarności publicznej. Obowiązek wdzięczności ciąży przede wszystkim na ciałach zbiorowych Województwa Pomorskiego”<sup>4</sup>. Odezwa kierowana była do sejmików, magistratów i rad miejskich. Wojewoda twierdził, że proponowane przedsięwzięcie przypuszczalnie będzie wynosić około 18 000 zł ponad kwotę ofiarowaną przez Rząd. Uznał,

---

morskim Jana Brejskiego. Łaszewski powołany został natomiast na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego w Warszawie, a 20 X 1920 r. mianowano go prezesem Najwyższego Trybunału Administracyjnego – zob. K. Przybyszewski, *Ludzie Torunia Odrodzonej Rzeczypospolitej (1920–1939)*, Toruń 2001, s. 247–252; *Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, pod red. S. Gierszewskiego, t. III, pod red. Z. Nowaka (autor hasła K. Przybyszewski), Gdańsk 1997, s. 100–103; *Toruński Słownik Biograficzny*, pod red. K. Mikulskiego (autor hasła K. Przybyszewski), t. 1, Toruń 1998, s. 162–165; M. Dereszyńska-Romaniuk, *Kancelaria Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego w Toruniu w latach 1919–1939*, Warszawa 1998, s. 20; *Historia Torunia*, pod red. M. Biskupa, t. 3, cz. 2 (*W czasach Polski Odrodzonej i okupacji niemieckiej <1920–1945>*), Toruń 2006, s. 18, 24; K. Przybyszewski, *Pierwsze dni niepodległego Torunia w 1920 r.*, Rocznik Toruński, t. 15, 1980, s. 210; K. Przybyszewski, *Stefan Łaszewski (1862–1924) wojewoda pomorski Odrodzonej Rzeczypospolitej*, [w:] *Toruń – stolica województwa tradycje i perspektywy, Materiały pokonferencyjne, Toruń 10 listopada 1997*, Toruń 1998, s. 17–22; K. Przybyszewski, *Pierwszy w Odrodzonej. Stefan Łaszewski (1862–1924), adwokat, wojewoda pomorski w latach 1919–1920*, Nowości, nr 13 (9624), z dnia 16 I 2002 r., s. 15; W. Obertyńska, *Z pocztu zasłużonych – Stefan Łaszewski*, [w:] *Księga pamiątkowa dziesięciolecia Pomorza*, Toruń 1930, s. 13–14; S. Rafiński, *Dr Stefan Łaszewski. Pierwszy wojewoda pomorski II Rzeczypospolitej*, Pomerania, nr 6 (101), czerwiec 1980, s. 35–36.

<sup>2</sup> *Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. III, s. 102.

<sup>3</sup> Okólnik nr 520. W sprawie budowy pomnika dla śp. Dra Stefana Łaszewskiego z dnia 10 XI 1924 r., Wojewoda Pomorski Wydział Prezydyalny L. dz. I. b – 3942/24, Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Urząd Wojewódzki Pomorski (dalej cyt. APB, UWP) w Toruniu, sygn. 6, k. 11–13.

<sup>4</sup> *Ibid.*, k. 11.

że: „udział w kosztach powinien odpowiadać sile finansowej każdej jednostki samorządowej, wyrażającej się kwotą uiszczanych przez jej członków podatków bezpośrednich”<sup>5</sup>. Na tej podstawie dokonał rozliczenia kosztów, jakie poszczególne powiaty i gminy miejskie miały uiścić, na rzecz pomnika i tablicy. Tak więc, np. powiat brodnicki miał wpłacić 698 zł, chełmiński 991 zł, grudziądzki 1065 zł, gmina miejska Chojnice 325 zł, Toruń 1398 zł, itd.<sup>6</sup> Składki należało wpłacać na konto nr 505 Powiatowej Kasy Oszczędności w Toruniu<sup>7</sup>. Już w grudniu Jan Kamiński, właściciel fabryki nagrobków w Wąbrzeźnie, złożył swoją ofertę, na wykonanie „budowli pomnika grobowego dla ś.p. b. wojewody”<sup>8</sup>. 27 listopada 1924 r. wdowa po Stefanie Łaszewskim w liście do wojewody dziękowała mu za chęć udzielenia pomocy w wykonaniu nagrobka i tablicy pamiątkowej, która miała być wmurowana w ścianę gmachu Urzędu Wojewódzkiego (dzisiejszego Collegium Maius Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu). Z korespondencji dowiedzieć się można, iż miała ona „zamiar wybudowania rodzaju kapliczki na mogile męża”, plan ten przedłożyła do rozpatrzenia władzom<sup>9</sup>. Z pisma do ks. Wacława Lewandowskiego z 20 sierpnia 1926 r. dowiadujemy się, iż na kupno gruntu cmentarnego pod pomnik dla Łaszewskiego przeznaczono 1500 zł<sup>10</sup>. W konsekwencji tego w centralnym miejscu cmentarza w Pelplinie wystawiono pierwszemu wojewodzie pomorskiemu nagrobek według projektu Mieczysława Nawrowskiego<sup>11</sup>, do którego płaskorzeźbę, przedstawiającą rycerza, wykonał Ignacy Zelek<sup>12</sup>. Przy budowie pomnika w Pelplinie pracowała firma A. Lisewski, co można wywnioskować z odpisu pisma wojewody do Państwowej Kasy Oszczędności z dnia 24 września 1926 r.<sup>13</sup>

<sup>5</sup> Ibid.

<sup>6</sup> Ibid., k. 13.

<sup>7</sup> APB, UWP w Toruniu, sygn. 6, k. 15, 17.

<sup>8</sup> Ibid., k. 1.

<sup>9</sup> Ibid., sygn. 7, k. 1.

<sup>10</sup> Ibid., sygn. 12, k. 201, 203.

<sup>11</sup> *Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. III, s. 102.

<sup>12</sup> Ibid., *Toruński Słownik Biograficzny*, t. 1 (autor hasła J. Bełkot), s. 257–259; *Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, pod red. S. Gierszewskiego, t. IV, pod red. Z. Nowaka (autor hasła J. Poklewski), Gdańsk 1997, s. 523–524.

<sup>13</sup> APB, UWP w Toruniu, sygn. 12, k. 205.



Fot. 1. Nagrobek Stefana Łaszewskiego, cmentarz parafialny w Pelplinie (parafia katedralna Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny),  
fot. B. M. Gawęcka

Równocześnie z inicjatywą wykonania nagrobka w Pelplinie zajmowano się projektem tablicy pamiątkowej. W grudniu 1924 r. Stanisław Wachowiak podpisał kontrakt z Marcinem Rożkiem<sup>14</sup>, w którym rzeźbiarz zobowiązał się wykonać płaskorzeźbę z piaskowca, ukazującą popiersie Łaszewskiego. Tablica, o wymiarach 160 x 100 cm, miała być ukończona przed 3 maja 1925 r., na który to dzień planowano jej uroczyste odsłonięcie. Honorarium artysty miało wynosić 2500, maksy-

---

<sup>14</sup> *Wielkopolski Słownik Biograficzny* (autor hasła L. Wilkowa), Warszawa–Poznań 1981, s. 628–629; J. Mulczyński, *Marcin Rożek 1885–1944*, [w:] *Wielkopole XX wieku*, pod red. A. Gulczyńskiego, Poznań 2001, s. 419–430; *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej Ziemi Kaliskiej*, t. I, pod red. H. Tadeusiewicz (autor hasła M. Rezler), Kalisz 1998, s. 250–251.



Fot. 2. Projekt tablicy upamiętniającej Stefana Łaszewskiego autorstwa Marcina Rożka, przesłany do zatwierdzenia wojewodzie pomorskiemu 7 III 1925 r. APB, UWP w Toruniu, sygn. 7, k. 9

malnie 2700 zł. W ramach zaliczki wypłacono Rożkowi 1000 zł. Następna rata, tej samej wysokości, miała zostać przekazana po wykonaniu modelu z gipsu, reszta zaś po zakończeniu prac<sup>15</sup>. W Archiwum Państwowym w Bydgoszczy zachowała się korespondencja Marcina Rożka z wojewodą, dotycząca wykonania tablicy upamiętniającej Stefana Łaszewskiego<sup>16</sup>. W liście z dnia 7 marca 1925 r. rzeźbiarz pisał:

<sup>15</sup> APB, UWP w Toruniu, sygn. 7, k. 3.

<sup>16</sup> APB, UWP w Toruniu, sygn. 7, k. 5, 6, 7–9, 11–12.

„Z względów kompozycyjnych, jak i celem uwydatnienia działalności Zmarłego umieściłem po bokach medalionu z jednej strony symbol władzy, z drugiej strony pochodnię, jako symbol oświaty”<sup>17</sup>.

W porównaniu z projektem zaszły pewne zmiany, dotyczące m.in. przedstawień po obu stronach popiersia. Artysta w tym miejscu wyrzeźbił różgi liktorskie, a nie, jak proponował, po lewej fascę, a po prawej pochodnię. 11 kwietnia powyższego roku tablica była już gotowa i wysłana do Torunia. Rzeźbiarz w liście prosił, aby go zawiadomić, kiedy obiekt zostanie dostarczony, chciał bowiem przyjechać do Torunia w celu dopilnowania odpowiedniego umieszczenia tablicy w murze<sup>18</sup>. W telegramie z 23 kwietnia 1925 r. Referat Sztuki informował Marcina Rożka, że umieści „tablicę jako wolnostojący pomnik w ogródku przy gmachu wojewódzkim”<sup>19</sup>. Tego samego dnia wojewoda pomorski wystosował pismo do prezydenta miasta Torunia, w którym zawiadamiał, że ze względów estetycznych płyta nie będzie wmurowana w ścianę gmachu Urzędu Wojewódzkiego, ale zostanie umieszczona na postumencie kamiennym w jego pobliżu<sup>20</sup>. 1 maja 1925 r. uzyskano pozwolenie na ustawienie pomnika<sup>21</sup>. Postument, do którego miała być przymocowana tablica, wykonała firma Fr. Schneider Przedsiębiorstwo Budowlane i Biuro Techniczne mająca swoją siedzibę w Toruniu przy ul. Grudziądzkiej 69. Prace obejmowały wybranie ziemi w celu umieszczenia płyty fundamentowej, zalanie tejże płyty, wykonanie według rysunków wolno stojącego pomnika z kamieni ciosanych i wmurowanie weń tablicy pamiątkowej<sup>22</sup>. Sporządzono nawet projekt dekoracji placu na jego odsłonięcie<sup>23</sup>. W rezultacie pomnik usytuowano u zbiegu dzisiejszych ulic Wały gen. Sikorskiego i Fosa Staromiejska, przy budynku Urzędu Wojewódzkiego, a płytę z piaskowca wykonaną przez Rożka ostatecznie umocowano na postumencie z kamieni. Portret zmarłego umieszczony został w medalionie,

<sup>17</sup> Ibid., sygn. 7, k. 7.

<sup>18</sup> Ibid., k. 11.

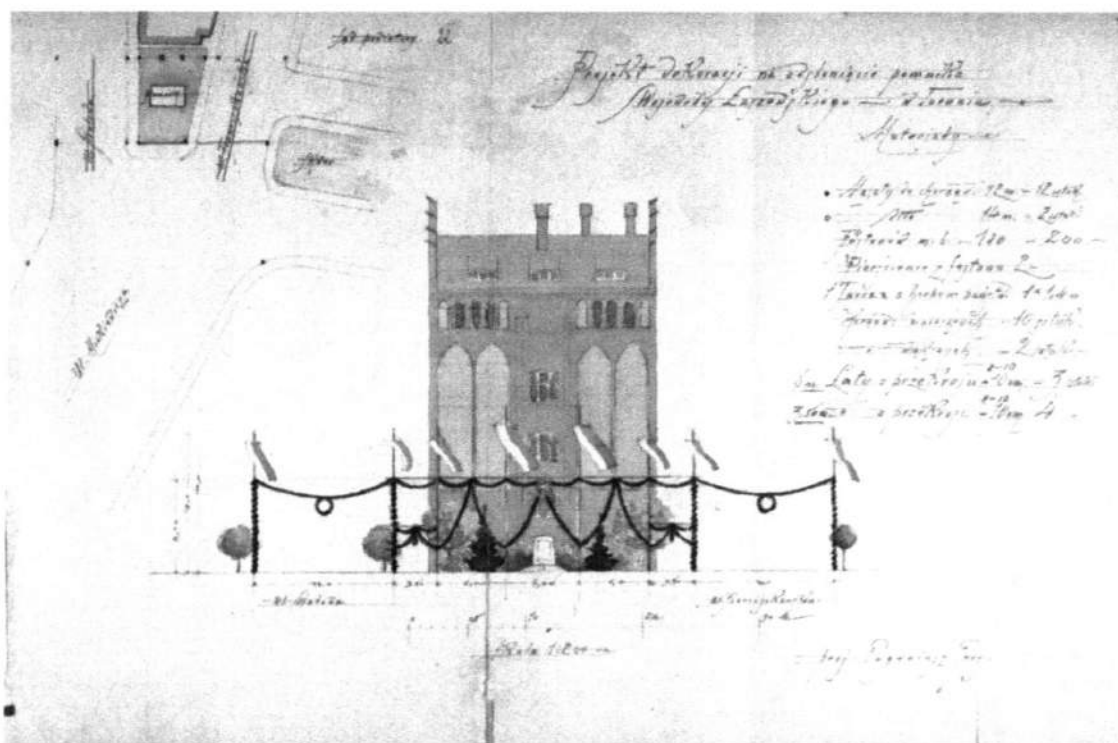
<sup>19</sup> Ibid., sygn. 12, k. 199.

<sup>20</sup> Ibid., k. 31.

<sup>21</sup> Ibid., sygn. 12, k. 81.

<sup>22</sup> Ibid., k. 67, 149, 151, 153–154, 157–160.

<sup>23</sup> Ibid., sygn. 7, k. 13.



Fot. 3. Projekt dekoracji na odsłonięcie pomnika wojewody Łaszewskiego w Toruniu (proj. Eugeniusza Grosa, APB, UWP w Toruniu, sygn. 7, k. 13)

pod którym widniał napis: „Pierwszemu Wojewodzie Pomorskiemu w Odrodzonej Polsce Stefanowi Łaszewskiemu Wdzięczne Pomorze”<sup>24</sup>. Medalion flankowały dwie różgi liktorskie, poniżej zaś znajdowały się herby Pomorza – Gryf oraz Polski – Orzeł<sup>25</sup>.

Na uroczystość odsłonięcia pomnika zamówiono 150 zaproszeń w Drukarni Robotniczej W. Pawlak i S-ka w Toruniu<sup>26</sup>. Jedno niez adresowane zaproszenie zachowało się w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy<sup>27</sup>. Na uroczystości, niestety, nie mógł się stawić m.in. generał Józef Haller<sup>28</sup>. Pomnik odsłonięto 3 maja 1925 r. W „Tygodniku Toruńskim” z 30 maja 1925 r., czytamy: „Dnia 3 maja br. przed

<sup>24</sup> *Toruń – stolica województwa tradycje i perspektywy*, s. 3.

<sup>25</sup> A. Ziółkiewicz, A. Paczulski, *Pomniki Torunia*, Toruń 2002, s. 19–20.

<sup>26</sup> APB, UWP w Toruniu, sygn. 12, k. 51, 183.

<sup>27</sup> *Ibid.*, k. 133.

<sup>28</sup> *Ibid.*, k. 101, 121.



Fot. 4. Przemówienie wojewody pomorskiego dra Stanisława Wachowiaka pod pomnikiem. Zdjęcie reprodukowane za: „Tygodnik Toruński. Organ urzędowy Magistratu miasta Torunia”, z dnia 30 V 1925 r., nr 22 [74], Rok II, s. 2

godz. 12-tą w południe, na zbiegu ulic Franciszkańskiej i Wały przed gmachem urzędu wojewódzkiego zebrały się tłumy ludności oraz stowarzyszenia, korporacje i cechy ze sztandarami, a przed pomnikiem reprezentanci władz miejscowych tak Wojskowych jak i cywilnych. [...] Punktualnie o godz. 12-ej przybył na miejsce p. wojewoda dr Wachowiak w towarzystwie członków rodziny ś.p. Stefana Łaszewskiego, pierwszego wojewody pomorskiego w odrodzonej Polsce – celem odsłonięcia pomnika, wystawionego zmarłemu staraniem p. wojewody a kosztem wydziałów powiatowych i miast – Torunia i Grudziądz”<sup>29</sup>. Po odebraniu raportu od dowódcy kompanii honorowej Stanisław Wa-

<sup>29</sup> Tygodnik Toruński. Organ urzędowy Magistratu miasta Torunia, z dnia 30 V 1925 r., nr 22 [74], Rok II, s. 2, 3.



chowiak wygłosił przemówienie, w którym powiedział: „Niech skromny ten kamień z pól polskich przypomina pamięć wielkiego patrioty, zaś nam i potomnym będąc znakiem widowym powrotu Pomorza na łono macierzy oby się stał bodźcem w pracy dla tej, za którą krwawiły i umierały pokolenia. Odstłaniam kamień pamiątkowy dla pierwszego wojewody pomorskiego w odrodzonej Polsce”<sup>30</sup>.

Podczas II wojny światowej pomnik został zniszczony przez hitlerowców<sup>31</sup>. Inicjatywa jego rekonstrukcji wyszła ze strony toruńskiego oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, zainspirowanego przez Jana Wyrowińskiego<sup>32</sup> – prezesa Zrzeszenia<sup>33</sup>. Już pod koniec lat osiemdziesiątych w związku ze zbliżającą się siedemdziesiątą rocznicą odzyskania niepodległości Oddział Toruński Zrzeszenia oraz Towarzystwo Miłośników Torunia wszczęły starania o odbudowę zniszczonego pomnika<sup>34</sup>. Dnia 1 lipca 1988 r. wyżej wymienieni zwrócili się do prezydenta miasta Torunia z prośbą o wyrażenie zgody na odbudowę pomnika, równocześnie apelując o poparcie i możliwie szeroką pomoc ze strony władz miejskich i organizacji społecznych przy realizacji tego przedsięwzięcia<sup>35</sup>. Dnia 12 października 1988 r. podobną prośbę skierowano do Urzędu Miejskiego w Toruniu – Wydziału Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego<sup>36</sup>. W odpowiedzi z dnia 16 grudnia 1988 r. Urząd zaopiniował pozytywnie umieszczenie tablicy pamiątkowej na skwerze przy ul. Fosa Staromiejska<sup>37</sup>. Rekonstrukcji podjęta

---

<sup>30</sup> Ibid., s. 3, 4.

<sup>31</sup> *Toruń – stolica województwa tradycje i perspektywy*, s. 3; A. Ziółkiewicz, A. Paczulski, op. cit., s. 19.

<sup>32</sup> Bardzo dziękuję panu Janowi Wyrowińskiemu za wszelką pomoc i udzielenie materiałów dotyczących historii pomnika Stefana Łaszewskiego w Toruniu.

<sup>33</sup> *Toruń – stolica województwa tradycje i perspektywy*, s. 3

<sup>34</sup> Pismo z dnia 1 VII 1988 r. Towarzystwa Miłośników Torunia i Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego Oddział w Toruniu do Prezydenta miasta Torunia R. Bestera; *Jego pomnik stał przy Fosie Staromiejskiej. Stefan Łaszewski – wojewoda i działacz*, *Nowości*, nr 196 (5915), z dnia 6 X 1988 r., s. 4.

<sup>35</sup> Ibid.

<sup>36</sup> Pismo z dnia 12 X 1988 r. Towarzystwa Miłośników Torunia i Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego Oddział w Toruniu do Urzędu Miejskiego w Toruniu Wydział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego.

<sup>37</sup> Pismo z dnia 16 XII 1988 r. Urzędu Miejskiego w Toruniu Wydział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego do Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego.



Fot. 5. Pomnik poświęcony pierwszemu wojewodzie pomorskiemu w odrodzonej Polsce – Stefanowi Łaszewskiemu. Rekonstrukcja odsłonięta podczas uroczystości z okazji Narodowego Święta Niepodległości w 1997 r.,  
fot. B. M. Gawęcka

się gdańska firma konserwatorska Ante Portas, a dokumentację dotyczącą wyglądu i historii przedwojennego pomnika skompletował Kazimierz Przybyszewski<sup>38</sup>. Pierwotnie uroczystość odsłonięcia pomnika planowano na inauguracji Kongresu Pomorskiego, który odbył się 3 maja

---

<sup>38</sup> *Toruń – stolica województwa tradycje i perspektywy*, s. 3, 4.

1997 r.<sup>39</sup> Koszt odbudowy pomnika oszacowano na 28 200 zł. Z prośbą o wsparcie finansowe zwrócono się do gmin ziemi pomorskiej, które w latach dwudziestych także składały się na budowę postumentu<sup>40</sup>. Na apel pierwsze odpowiedziało Kowalewo Pomorskie, darując 500 zł<sup>41</sup>. Później dołączyły inne gminy i miasta województwa toruńskiego: Brzozie, Ciechocin, Chełmża, Dębowa Łąka, Książki, Lubicz, Łubianka, Łysomice, Stolno, Łasin, Radzyń Chełmiński, Brodnica, Golub Dobrzyń, Grudziądz, Nowe Miasto Lubawskie, Toruń, Wąbrzeźno. Miasta dzisiejszego województwa bydgoskiego (Chojnice, Sępólno Krajewskie) oraz województwa gdańskiego (Gniew, Kościerzyna, Wejherowo), tak jak przed wojną, również wsparły finansowo inicjatywę odbudowy pomnika. Znaczny udział w inwestycji miały Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz Sejmik Toruński<sup>42</sup>. Władze miejskie przekazały za darmo granit na wykonanie postumentu, pochodzący z terenu dawnej jednostki radzieckiej stacjonującej w Toruniu, co w znacznym stopniu obniżyło koszty przedsięwzięcia<sup>43</sup>. Odsłonięcie pomnika postanowiono połączyć z obchodami Święta Niepodległości. Jak czytamy w programie uroczystości „Narodowe Święto Niepodległości 1997 r.”, nastąpiło to 10 listopada w godzinach popołudniowych<sup>44</sup>. Biskup Andrzej Suski poświęcił pomnik, pod którym złożono kwiaty, natomiast wojewoda toruński Bernard Kwiatkowski w swoim przemówieniu stwierdził: „Wspomnienie tej postaci skłania nas do refleksji nad indywidualną odpowiedzialnością za losy kraju”<sup>45</sup>.

---

<sup>39</sup> Ibid., s. 4.

<sup>40</sup> Ibid.

<sup>41</sup> „hak”, *Pierwszemu wojewodzie. Objął urząd po blisko 140 latach zniewolenia*, Gazeta Toruńska, nr 262 (14 967), 10–11 XI 1997 r., s. 19.

<sup>42</sup> *Toruń – stolica województwa tradycje i perspektywy*, s. 4.

<sup>43</sup> „hak”, *Pierwszemu wojewodzie*, s. 19.

<sup>44</sup> *Narodowe Święto Niepodległości 1997 r.*, Program uroczystości w Toruniu w dniach 9–11 XI 1997 r.

<sup>45</sup> E. Kin, G. Wiśniewski, *Kwiaty i salwy. Obchody Święta Niepodległości w województwie toruńskim*, Nowości, nr 263 (8354) z 12 XI 1997 r., s. 3; *W rocznicę niepodległej*, Gazeta Toruńska, nr 261 (14968), z 12 XI 1997 r., s. 1, dok. s. 2.

## The History of Stefan Łaszewski Monument in Toruń

The objective of the article is to present a history of a monument to Stefan Łaszewski. It was Stanisław Wachowiak who put forward a proposal of constructing a commemorative plaque of the first Pomeranian voivode, which originally should have been affixed into a building of the voivodship office (nowadays Collegium Maius). Wachowiak's initiative was also to build a monument on the voivode's grave. The cost of the project was covered by the local governments of the Pomeranian voivodship. Finally, the sandstone plaque, made by Marcin Rożek, was put onto a stone plinth, which one could find next to the building of the voivodship office, at the junction of two streets: Wały Gen. Sikorskiego and Fosa Staromiejska. The 3rd of May 1925, the monument was unveiled. During the Second World War it was destroyed. Thanks to the Toruń's section of Kashubian-Pomeranian Association (Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie) and Towarzystwo Miłośników Torunia (the Toruń Lovers Society), the monument was reconstructed and re-unveiled in 1997, during a ceremony of the National Independence Day. Both: the Council for the Protection of the Memory of Wars and Suffering and Sejmik Toruński, also made a considerable contribution to this investment.

## Die Geschichte der Stefan Łaszewski Denkmal in Thorn

Der vorliegende Beitrag stellt die Geschichte des Denkmals von Stefan Łaszewski – dem ersten Wojewode der Pommerschen Wojewodschaft, dar. Stanisław Wachowiak war der, der mit dem Vorschlag vortrat, Łaszewski an der Erinnerungstafel zu gedenken. Die Gedenktafel sollte ursprünglich in den Wänden des Wojewodschaftsamts eingemauert werden. Auf Łaszewskis Grab wollte er auch ein Denkmal errichten. Die Kosten des Projekts wurden von den lokalen Regierungen der Pommerschen Wojewodschaft getragen. Schließlich wurde die Sandsteintafel, die kunstgewerblich von Marcin Rożek hergestellt wurde, auf einem Steinsockel gestellt, welcher in der Nähe von dem Wojewodschaftsamt, an der Kreuzung Wały Gen. Sikorskiego-Straße und Fosa Staromiejska-Straße, sich befand. Am 3. Mai 1925 wurde die Gedenktafel enthüllt. Während des Zweiten Weltkriegs wurde sie zerstört. Dank der Kaschubisch-Pommerschen Vereinigung (Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie) und der Gesellschaft der Freunde Thorn (Towarzystwo Miłośników Torunia) wurde das Denkmal wiedererrichtet und im Jahr 1997 am Unabhängigkeitstag wiederenthüllt. Die beide Institutionen: Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa und Sejmik Toruński, haben auch zu diesem Projekt Geld beigesteuert.